

Michał Chlebowski

## **Dziennikarzy portret własny. System wartości, zasad etycznych i standardów warsztatowych dziennikarzy w kontekście teorii społecznej odpowiedzialności prasy.**

Streszczenie rozprawy doktorskiej przygotowanej pod kierunkiem prof. dra hab. Wiesława Godzica

Pośród efektów transformacji ustrojowej w Polsce można wskazać wykształcenie się niezależnego, pluralistycznego systemu medialnego. Podobnie jak inne obszary życia społecznego i ekonomicznego, tak media zaczęły kształtować się na wzór systemów medialnych państw zachodnich, zgodnie z zasadą, że „prasa zawsze przyjmuje formę i zabarwienie struktur społecznych i politycznych, w których działa”<sup>1</sup>. Polskie media, przynajmniej w ujęciu teoretycznym, tak jak media Europy Zachodniej czy Stanów Zjednoczonych oparły się o paradygmat społecznej odpowiedzialności prasy. Źródłem tej teorii

jest raport amerykańskiej Komisji do spraw Wolności Prasy z 1947 roku, który wskazywał

standardy działania mediów. Wynika z niego, że zaufanie, jakim społeczeństwo obdarza media,

jest źródłem konkretnych zobowiązań dziennikarzy. Media powinny być rzetelne, uczciwe,

prawdomówne, obiektywne i wolne, ale muszą podlegać samoregulacji. Dziennikarze powinni

natomiast przestrzegać zasad etycznych. Autorzy raportu wskazują też, że rząd może ingerować

w działanie mediów w celu ochrony interesu publicznego. Poszczególne elementy konstruujące

ten paradygmat znalazły odzwierciedlenie w przepisach polskiej Konstytucji, Prawie prasowym i kodeksach etycznych tworzonych przez redakcje i stowarzyszenia dziennikarskie.

Podstawowym celem dysertacji jest sprawdzenie, czy dziennikarze znają i akceptują

istniejące standardy warsztatowe i etyczne oraz w jakich okolicznościach rezygnują z ich przestrzegania.

Autor pracy stawia dwie hipotezy:

- Hipoteza pierwsza (H1): w środowisku dziennikarzy istnieją znaczące podziały w ocenie i stopniu przestrzegania obowiązujących norm etycznych i standardów warsztatowych.

<sup>1</sup> Siebert F., Peterson T., Schramm W. (1956), Four theories of the press. University of Illinois Press, Urbana- Chicago.

- Hipoteza druga (H2): postępujące upolitycznienie i komercjalizacja mediów informacyjnych oraz przemiany wynikające z postępu technologicznego stanowią główne przyczyny obniżenia standardów etycznych i warsztatowych w mediach.

Praca została podzielona na cztery części: pierwszą o charakterze teoretycznym, dwie

oparte o analizę materiałów źródłowych i jedną przedstawiającą wyniki badań własnych.

W części teoretycznej dysertacji przedstawiono czytelnikowi główne pojęcia i podstawowe koncepcje teoretyczne oraz kluczowe problemy dotyczące współczesnych

mediów, dziennikarzy, ich kultury, etyki i roli w społeczeństwie. Szczegółowo omówiono też

główne teorie prasy (autorytarną, komunistyczną, liberalną i społecznej odpowiedzialności).

Wskazano też na problemy definicyjne związane z pojęciami prawdy, newsa, etyki dziennikarskiej, etyki mediów i deontologii mediów.

W części drugiej autor analizuje przepisy Prawa prasowego oraz treść wybranych kodeksów etycznych. Wywód prowadzi do konkluzji, że mimo istniejących różnic, katalog zasad obowiązujących wszystkich dziennikarzy jest ten sam.

W części trzeciej czytelnik zostaje zapoznany z dotychczasowym dorobkiem naukowym w zakresie badań nad etyką dziennikarską. Analizie zostały poddane najważniejsze publikacje polskich autorów z ostatnich 30 lat. Pozwoliło to na sformułowanie wniosku, że pomimo istnienia długiej tradycji badań nad dziennikarstwem w Polsce, zagadnienia z zakresu standardów warsztatowych i etycznych tylko w niewielkim stopniu zajmowały badaczy, a co za tym idzie, istnieje potrzeba przeprowadzenia pogłębionych badań, w których dziennikarze sami mogliby się wypowiedzieć na temat obowiązujących norm i ich przystawalności do zmieniającego się świata mediów.

Na potrzeby niniejszej pracy autor przeprowadził dwa badania własne: pierwsze w postaci ankiet, które wypełniło ponad 200 dziennikarzy, oraz drugie w formie 14 indywidualnych wywiadów pogłębionych. Wyniki badań – omówione szczegółowo w części czwartej – pozwoliły zweryfikować obie stawiane hipotezy: dziennikarze są podzieleni

w ocenie obowiązujących ich norm etycznych i warsztatowych, a komercjalizacja, upolitycznienie i postęp technologiczny są głównymi przyczynami obniżania standardów.

W pracy, oprócz zbiorczych wyników i płynących z nich wniosków, wskazano też rozliczne

przykłady konkretnych sytuacji, w których dziennikarze odstępują od obowiązujących zasad.

W konkluzjach pracy wskazano między innymi, że dziennikarze w Polsce ulegli chaosowi normatywnemu rozumianemu jako rozpad wspólnoty będący wynikiem globalizacji, procesów konsumpcyjnych, negocjowania historii, reinterpretowania przeszłości, zaniku jednolitej narracji, hegemonii wartości ekonomicznych i rynkowych oraz osłabienia znaczenia

religii. Wnioski płynące z dysertacji pozwoliły też na sformułowanie propozycji działań, jakie

powinny zostać podjęte w celu ochrony odbiorcy przed następstwami obniżania się standardów

warsztatowych i etycznych. Autor wpisuje konkluzje płynące z dysertacji w szerszy kontekst

przemian społeczno-kulturowych odnotowując, że w ostatnich latach nastąpiła zmiana w kierunku bardziej partycypacyjnego modelu kultury, w którym odbiorca treści medialnych

jest nie tylko pasywnym konsumentem, ale również współtwórcą treści, czego konsekwencją

są nowe wyzwania dla osób zajmujących się etyką dziennikarską, zarówno od strony teoretycznej jak i praktycznej.

Słowa kluczowe: dziennikarze, etyka, prawo prasowe, media, wartości, kultura, społeczeństwo